

Halina Czerwińska

„Szkoła dla Rodziców
i Wychowawców”
a działania
wychowawczo-profilaktyczne
szkoły

Szkoła dla Rodziców
i Wychowawców

Redakcja merytoryczna
Wydział Wychowania i Profilaktyki
Maria Talar

Redakcja językowa i korekta
Angelika Wiśniewska

Redakcja techniczna, skład, projekt okładki
Barbara Jechalska

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Warszawa 2019

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach licencji CC BY-NC 4.0 Polska
(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl>).

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
www.ore.edu.pl
tel. 22 345 37 00

Rok 2017 był czasem tworzenia w szkołach programów wychowawczo-profilaktycznych i realizacji zadań z nimi związanych. *Prawo Oświatowe* od dnia 1 września 2017 r. wprowadziło warunki umożliwiające wzmocnienie wychowawczej funkcji szkoły (art. 4 ust. 24 i art. 26) oraz jasno określiło cel działań wychowawczych, definiując wychowanie jako – wspieranie dziecka w rozwoju ku pełnej dojrzałości w sferze fizycznej, emocjonalnej, intelektualnej, duchowej i społecznej, które powinno być wzmacniane i uzupełniane przez działania z zakresu profilaktyki.

Profilaktyka obejmuje proces wspomagania człowieka w radzeniu sobie z trudnościami zagrażającymi prawidłowemu rozwojowi i zdrowemu życiu, a także ograniczenie i likwidowanie czynników blokujących i zaburzających zdrowe życie. Badania prowadzone w obszarze profilaktyki wskazały na istnienie najważniejszego czynnika chroniącego dzieci i młodzież przed ryzykownymi zachowaniami, jakim jest **wieź emocjonalna** z rodzicami czy też wieź wychowawcza z nauczycielami lub innymi osobami ważnymi dla dziecka. Aby taka wieź mogła zaistnieć, konieczna jest relacja z drugim człowiekiem, niezależnie od wieku, oparta na szacunku i godności.

Szkoła jest miejscem, w którym każdy szuka aprobaty, życzliwości, dobrych relacji, uznania, szacunku, poszanowania dla własnych uczuć – ważne jest, żeby każdy uczestnik szkolnej społeczności znalazł w niej swoje miejsce, w którym będzie czuł się spełniony i akceptowany.

Dobre relacje pomagają wszystkim, którzy są związani ze szkołą:

- uczniom – ponieważ chętnie chodzą do szkoły, w której dobrze się czują;
- rodzicom – ponieważ ich zadowolenie zależy od tego, czy ich dzieci lubią swoją szkołę;
- nauczycielom – ponieważ dobra atmosfera jest podstawą właściwych relacji międzyludzkich, sprzyja zainteresowaniu poprawą jakości kształcenia, daje poczucie wzajemnego wsparcia;
- dyrekcji – ponieważ dobre relacje ułatwiają zarządzanie i budują szkolną wspólnotę;
- pozostałym pracownikom szkoły – ponieważ oni też mają swój udział w wychowywaniu uczniów, są twórcami dobrej atmosfery w szkole, ich zadowolenie lub niezadowolenie oddziałuje również na uczniów.

Podstawą dobrych relacji w szkole jest wzajemne zaufanie osób, które pozostają ze sobą w bezpośrednim i codziennym kontakcie.

W 2012 roku CBOS przeprowadził sondaż dotyczący stosunku Polaków do zawodu nauczyciela. Wyniki badań wskazują, że zawód nauczyciela w Polsce cieszy się umiarkowanym (36%), lecz stabilnym poważaniem. Opinia społeczna w kwestiach dotyczących zawodu nauczyciela jest mocno podzielona – tylko nieliczne z osób dorosłych chciałyby, aby ich dzieci w przyszłości wykonywały zawód nauczyciela, co znaczy, że prestiż zawodu jest znacznie osłabiony, natomiast oczekiwania i wymagania ze strony społeczeństwa wobec nauczycieli systematycznie rosną.

Badania psychologiczne wskazują na istnienie wśród uczniów wysokiego poziomu niepokoju. Wynika z nich, że szkoła nie sprzyja rozwojowi myślenia inwencyjnego u dzieci, które na lekcjach czują się znużone, otępiałe, przygnębione, a czasami nawet załężnione. Kolejnym wnioskiem z badań jest stwierdzenie, że szkoła tłumi u dzieci poczucie sprawstwa i samodzielność w myśleniu. Uczniowie nie potrafią zaufać swojej wiedzy i własnemu rozumowi – starają się „czytać nauczycielowi z oczu”, jakiej odpowiedzi powinny udzielić, aby trafić w jego tok myślenia. Mieczysław Gałaś, analizując sposób porozumiewania się młodzieży z nauczycielami, wskazał, że sytuacja szkolna sprzyja występowaniu zaburzeń relacji międzyludzkich, gdyż stosunki między dziećmi oraz nauczycielami są nieautentyczne oraz pełne manipulacji. Uczniowie, wchodząc w relacje z nauczycielem, poprzestają na tematach i problemach związanych z danym przedmiotem lub sytuacją szkolną, natomiast mają opory, by dzielić się sprawami osobistymi, trudnościami w kontaktach z rówieśnikami czy sytuacją w domu.

Nauczyciel, który interesuje się tylko realizacją programu nauczania i przyrostem wiedzy uczniów, nie tworzy optymalnych warunków do efektywnej nauki. Wszystkim zapewne przyniosłoby pożytek większe kompetencje nauczycieli w budowaniu relacji (czy to indywidualnie, czy w grupie), które byłyby oparte na umiejętności i chęci poważnego traktowania myśli i uczuć osoby, która stoi naprzeciwko¹. Sprawą wielkiej wagi w relacjach z dziećmi jest nauczanie się języka osobistego, w którym mówi się o sobie, opisuje własny stosunek do różnych zdarzeń i wyraża własne preferencje, a nie ocenia czy diagnozuje innych. Kluczem do udanego nauczania jest zatem pozytywna relacja nauczyciel – uczeń. Nauczyciel zapewniający swoim uczniom poczucie bycia zrozumianym i odpowiednio dbający o potrzeby dzieci, odkrywający ich pasje i rozbudzający zainteresowania wyzwala motywację wewnętrzną i inicjuje proces efektywnej nauki.

Z badań neurobiologów wynika, że jakość relacji międzyludzkich ma wpływ na wszystko, co robimy. Potwierdzeniem tego są słowa niemieckiego neurobiologa, specjalisty w dziedzinie psychosomatyki, Joachima Bauera, który twierdzi, że „pełny rozwój neurobiologicznego wyposażenia człowieka możliwy jest jedynie dzięki relacjom międzyludzkim”².

Z przeprowadzonej analizy raportu profesora Johna Hattiego³ i doświadczeń Centrum Edukacji Obywatelskiej (szczególnie w kontekście programu „Ocenianie kształtujące”) wynika, że najważniejszym zadaniem dla polskiej szkoły jest doskonalenie współpracy nauczycieli. Może ono stanowić ścieżkę prowadzącą do rozwoju uczniów, upowszechnienia się profesjonalnej informacji zwrotnej w procesie uczenia (się) oraz przyswajania przez uczniów umiejętności „pracy we współpracy”. Jacek Strzemieczny⁴ podkreśla: „Mamy przeświadczenie, że to my, nauczyciele, wykonujemy w szkole >największą robotę<”⁵. A to przecież uczniowie wyko-

¹ Juul J., (2014), *Kryzys szkoły. Co możemy zrobić dla uczniów, nauczycieli i rodziców?*, Podkowa Leśna: Wydawnictwo MiND.

² Żylińska M., (2013), *Neurodydaktyka. Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

³ John Hattie jest profesorem Uniwersytetu Melbourne w Australii, na którym pełni funkcje dyrektora Instytutu Badań Edukacyjnych. Jest też twórcą koncepcji *Visible Learning* („widocznego uczenia się”). Z badań Hattiego wynika, że ta idealna sytuacja – **widoczne uczenie się – występuje wówczas, gdy nauczyciele widzą proces nauczania oczami swoich uczniów i pomagają uczniom stawiać się nauczycielami samych siebie, czyli lepiej, skuteczniej uczyć się**.

⁴ Jacek Strzemieczny – polski pedagog, dyrektor i prezes zarządu fundacji Centrum Edukacji Obywatelskiej.

⁵ Wystąpienie J. Strzemiecznego na konferencji „Jakość edukacji czy/i jakość ewaluacji” – Kraków 2013 r.

nują (a na pewno powinni wykonywać!) największą i najważniejszą robotę! Stwarzajmy zatem warunki do tego, aby ta robota mogła być przez nich wykonywana!”.

Z badań Johna Hattiego wynika następująca konkluzja: najważniejszym czynnikiem warunkującym powodzenie w nauce jest **samoocena**, czyli subiektywne spojrzenie na własną osobowość. Samoocena jest określana jako zespół sądów i opinii, które odnosimy do własnej osoby⁶. Samoocena uczniów niekiedy ulega w szkole obniżeniu. Wiemy, kto najczęściej wydaje o nich sądy i opinie, niestety często tłumiąc i przytłaczając, zamiast wznosząc i dodając wiary w siebie...

Dobry wychowawca, który:

„nie wtłacza, a wyzwala,

nie ciągnie, a wznosi,

nie ugniata, a kształtuje,

nie dyktuje, a uczy,

nie żąda, a zapytuje

– przeżyje wraz z dziećmi wiele natchnionych chwil” (Janusz Korczak)⁷.

Warto odnieść się do diagnozy wychowawczo-klinicznej Janusza Korczaka, której celem było znalezienie odpowiedzi na pytanie: **„Jak dziecko, największą wartość ludzkości – kochać, szanować, pomagać w rozwoju, wprowadzić w kulturę zawodową, życie społeczne?”⁸.**

Zwracał on uwagę na dwa aspekty działań wychowawczych:

- poznanie i zrozumienie dziecka,
- poznanie i zrozumienie siebie: poszukiwanie własnej drogi, bycie sobą, świadomość swoich mocnych i słabych stron⁹.

Mówił także o samoewaluacji nauczyciela, który sam się ocenia i rozwija. Stworzył model wychowawcy ukształtowanego, czyli pedagoga rozumnego i ambitnego, o postawie badacza-klinicysty, stosującego naukowe metody poznania dzieci. Korczak zdiagnozował również inne typy wychowawców: brutale i mizantropi, kokietujący dzieci, pozorni wychowawcy, dozorczy, tyrani, moralizatorzy, apostołowie, wychowawcy idei. Warto zastanowić się, do którego typu zaliczają się nauczyciele w polskich szkołach.

Szkoły, które w działaniach wychowawczo-profilaktycznych postawiły na aspekt relacji, a zarazem komunikacji, mogą poszczycić się efektami w postaci: przyjaznego klimatu w szkole, mniejszej ilości sporów i nieporozumień między dziećmi czy dorosłymi oraz umiejętności rozwiązywania konfliktów. W Katolickiej Szkole Podstawowej im. ks. F. Blachnickiego w Nowym Sączu już od 20 lat realizowany jest program profilaktyczny „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców”, którego celem jest doskonalenie praktycznych umiejętności komunikacji z dziećmi i młodzieżą. Warsztaty prowadzone w ramach programu skierowane są do rodziców, nauczycieli i wszystkich dorosłych, którym zależy na budowaniu ciepłych i przyjaznych relacji z dziećmi i młodzieżą. Zajęcia obejmują 40 godzin pracy z wykorzystaniem metod aktywizujących, odbywają się przez 10 tygodni, raz w tygodniu o tej samej porze, w grupach

⁶ Zaborowski Z., (1977), *Psychospołeczne problemy wychowania*, Warszawa: Nasza Księgarnia; Niebrzydowski L., (1989), *Psychologia wychowawcza, samoświadomość, aktywność, stosunki interpersonalne*, Warszawa: PWN.

⁷ Korczak J., (1998), *Jak kochać dziecko*, Warszawa: Wydawnictwo Jacek Santorski, s. 86.

⁸ Korczak J., (1978), *Pisma wybrane*, Tom III, Warszawa: Nasza Księgarnia.

⁹ Ibidem.

8–15 osobowych. Inspiracją do prowadzonych zajęć są poradniki wychowawcze Adele Faber i Elaine Mazlish *Jak mówić, żeby dzieci nas słuchały, jak słuchać, żeby dzieci do nas mówiły?; Rodzeństwo bez rywalizacji, jak pomóc własnym dzieciom żyć w zgodzie, żeby samemu żyć z godnością; Jak mówić do nastolatków, żeby nas słuchały, jak słuchać, żeby z nami rozmawiały?* Program zaczerpnięty jest także z nurtu wychowania bez porażek Thomasa Gordona oraz z psychologii komunikacji. Autorką programu „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców” jest psycholog mgr Joanna Sakowska, która opracowała go we współpracy z psycholog Zofią Śpiewak.

Tematyka pierwszej części zajęć „Szkoły dla Rodziców i Wychowawców” (SzdRiW) dotyczy: umiejętności empatycznego rozumienia dziecka, zachęcania do samodzielności, współpracy, odpowiedzialności, umiejętnego stawiania granic, rozwiązywania problemów, uwalniania dzieci od grania ról, wzmacniania pozytywnej samooceny dziecka, rozpoznawania uczuć i właściwego ich wyrażania. Druga część programu „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców” zatytułowana *Rodzeństwo bez rywalizacji* uczy umiejętności radzenia sobie z rywalizacją i budowania współpracy. Część trzecia SzdRiW dostarcza kompetencji wychowawczych potrzebnych do pracy z nastolatkami. Dotychczasowi uczestnicy zajęć szybko przekonali się o „cudownej przemianie”, wyzwolili się z niecierpliwości i znaleźli „klucz” do serca dziecka, zaczęli częściej się uśmiechać i stali się aktywnymi, sprawczymi rodzicami oraz wychowawcami.

Duże znaczenie dla wdrożenia programu „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców” do szkół nowosądeckich i regionu małopolskiego mają organizowane co roku konferencje naukowe i warsztatowe pod hasłem *Kocham i wymagam*, które kierowane są do dyrektorów szkół, nauczycieli i rodziców. Podczas tych spotkań uczestnicy mają okazję nie tylko poznać teoretyczne założenia programu, ale również „przećwiczyć” wybrany temat, uczestnicząc w scenkach – by doświadczyć uczuć przeżywanych przez dziecko w rozmaitych sytuacjach. W ten sposób zarówno nauczyciele, jak i rodzice zachęceni są do włączenia się w program SzdRiW. Podczas konferencji prezentowane są efekty działań wychowawczych. Wręczane są podziękowania dla przedstawicieli gmin i szkół, w których realizowane są programy wychowawczo-profilaktyczne. W ubiegłym roku miała miejsce XIV konferencja naukowa *Jak słuchać, jak mówić?* (jubileusz 20-lecia istnienia i realizacji „Szkoły dla Rodziców i Wychowawców” w regionie nowosądeckim), która odbyła się pod patronatem Rzecznika Praw Dziecka. Z raportu sporządzonego przez Zespół Pomocy psychologiczno-pedagogicznej „Ostoja” w Nowym Sączu wynika, że w czasie realizacji programu przeszkolonych zostało ponad 3000 uczestników.

Wyniki ankiety przeprowadzonej wśród uczestników warsztatów „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców” (absolwentów z lat 1998–2018) wskazują na odniesione przez nich korzyści, takie jak:

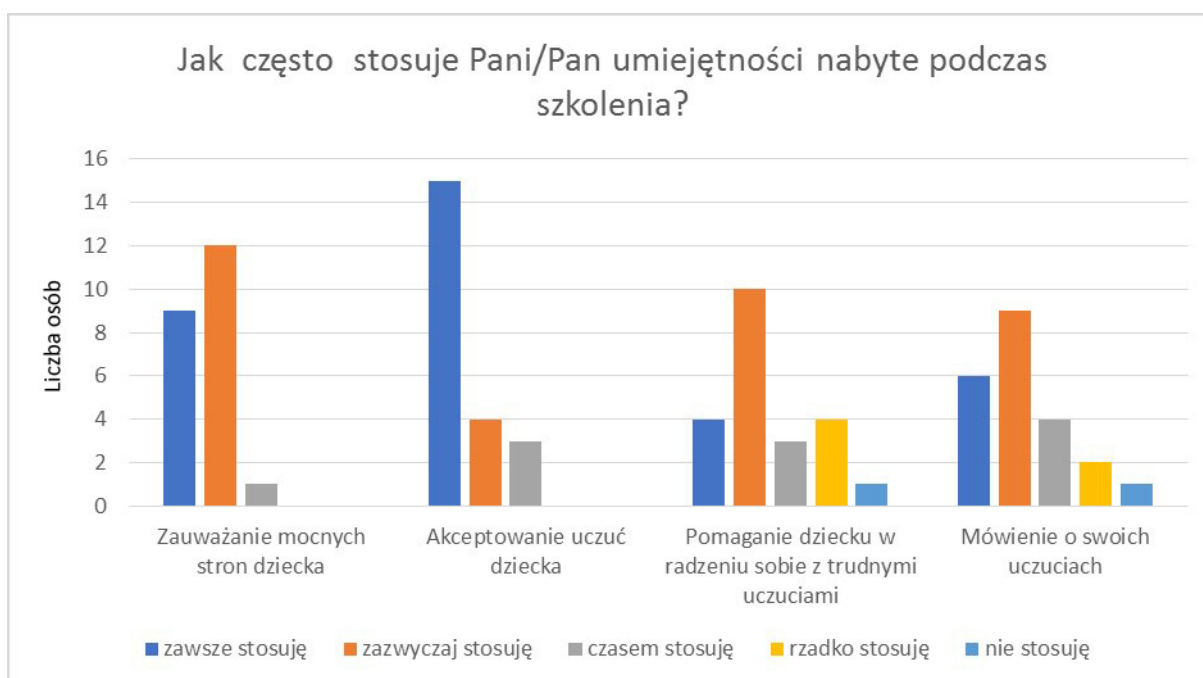
- poprawa relacji rodzinnych,
- poszerzenie i wymiana doświadczeń,
- rozwój kompetencji społecznych,
- umiejętność rozwiązywania konfliktów (szkolnych, rówieśniczych).

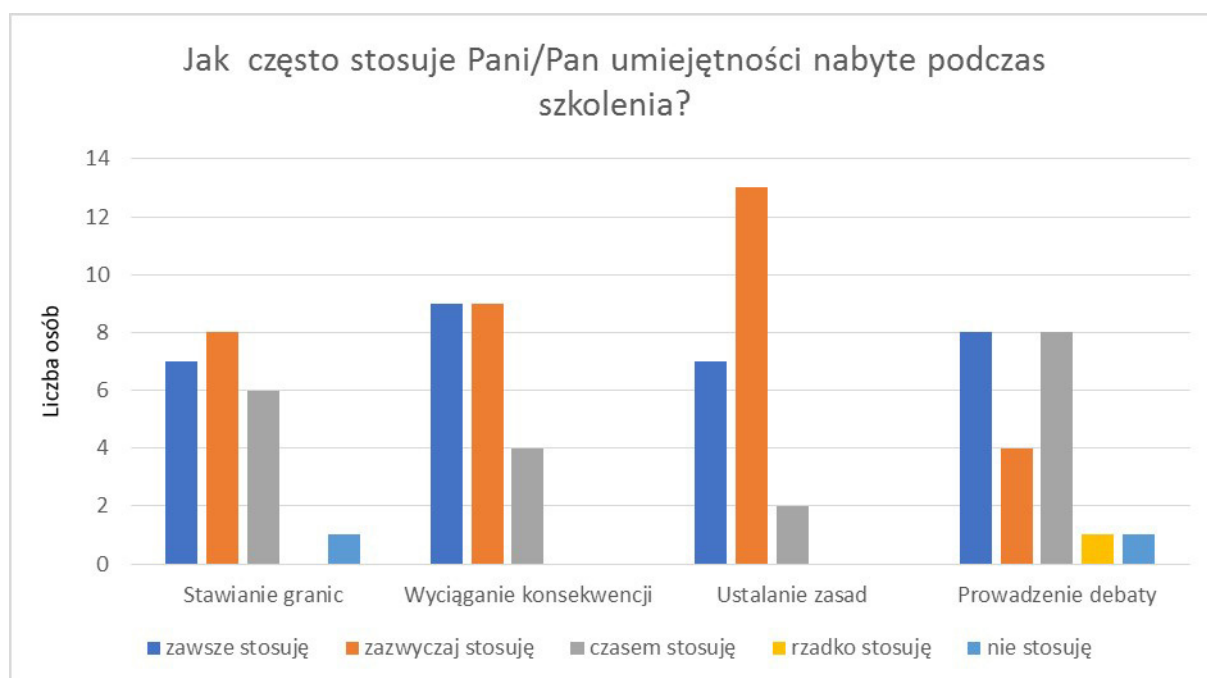
Źródło: wyniki ankiety przeprowadzonej przez ZPPP „Ostoja” w Nowym Sączu, prezentowane w 2018 r. podczas konferencji z okazji 20-lecia realizacji programu SzdRiW pod hasłem *Jak słuchać, jak mówić...*? (N = 60, wiek: 24 – powyżej 40, 82% przebadanych pracuje zawodowo z dziećmi i młodzieżą)

Dalsza analiza wyników ankiety wskazuje, że wśród umiejętności najczęściej wykorzystywanych przez uczestników po udziale w zajęciach „Szkoły dla Rodziców i Wychowawców” wymieniane są:

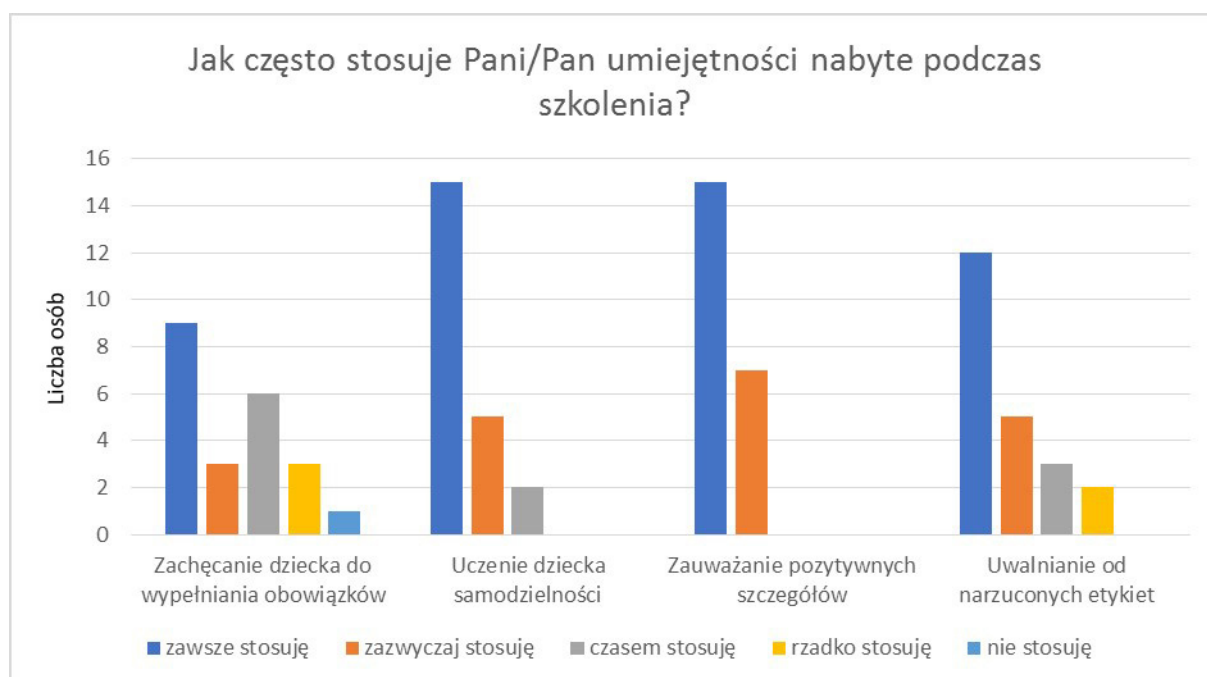
- umiejętność akceptacji uczuć przeżywanych przez dzieci,
- formułowanie pochwał polegające na nazywaniu konkretów i szczegółów,
- zachęcanie dzieci do samodzielności.

Źródło: wyniki ankiety przeprowadzonej przez ZPPP „Ostoja” w Nowym Sączu, prezentowane w 2018 r. podczas konferencji z okazji 20-lecia realizacji programu SzdRiW pod hasłem *Jak słuchać, jak mówić...*?

Źródło: wyniki ankiety przeprowadzonej przez ZPPP „Ostoja” w Nowym Sączu, prezentowane w 2018 r. podczas konferencji z okazji 20-lecia realizacji programu SzdRiW pod hasłem *Jak słuchać, jak mówić...*?

Źródło: wyniki ankiety przeprowadzonej przez ZPPP „Ostoja” w Nowym Sączu, prezentowane w 2018 r. podczas konferencji z okazji 20-lecia realizacji programu SzdRiW pod hasłem *Jak słuchać, jak mówić...*?

Poniżej przytoczono przykładowe wypowiedzi rodziców po zakończonych zajęciach:

- ✓ „Takie zajęcia powinny być prowadzone już na etapie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej”.
- ✓ „Chcę jeszcze i jeszcze. Kiedy następna szkoła???”.
- ✓ „Uważam, że >Szkoła dla Rodziców i Wychowawców< powinna być obowiązkowa dla studentów pedagogiki i nauczycieli”.

Na pytanie: „Co daje udział w >Szkole dla Rodziców i Wychowawców?” jeden z uczestników (polityk) udzielił następującej odpowiedzi: „Nauczyłem się i zapamiętałem, że niewłaściwe jest >tykanie< ludzi poprzez stwierdzenia: >bo ty jesteś taki<, >twoje myślenie jest idiotyczne<. Raczej staram się mówić: >Ja tak myślę...<, >Postępuję tak, bo uważam...< itp.”. Ten sam uczestnik stwierdził, że „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców” powinna nazywać się „Szkołą życia społecznego”. Zaś na pytanie: „Kto może być mistrzem dialogu w szkole?” udzielił odpowiedzi: **„Mistrzem dialogu może być każdy, kto potrafi kochać”**.

Nauczyciele kończący zajęcia dzielą się radością ze zdobycia nowych kompetencji wychowawczych, które pragną wykorzystywać nie tylko w szkole, ale również w rodzinie. Poniżej przykładowe wypowiedzi mające na celu opisanie sytuacji, w której wykorzystane zostały metody „Szkoły dla Rodziców i Wychowawców”:

- ✓ „W pracy często staram się wykorzystywać metody poznane na >Szkole dla Rodziców i Wychowawców< w rozmowie z uczniami i rodzicami”.
- ✓ „Udało się rozwiązać problem ucznia dzięki wykorzystaniu >komunikatu Ja< i doprowadzeniu do dłuższej rozmowy – debaty”.
- ✓ „Przeprowadziłam debatę na temat zasad kąpieli mojego syna”.
- ✓ „Syn odkładał sprzątanie. Po kilku przypomnieniach i ostrzeżeniu, że następnym razem będzie musiał natychmiast wyłączyć grę, konsekwentnie działałam i doprowadziłam do wysprzątania”.

Wśród okoliczności skłaniających do wykorzystywania zdobytych kompetencji uczestnicy wskazują także:

- sprzątanie przez dziecko – np. własnego pokoju;
- konflikty między dziećmi;
- słuchanie dzieci po powrocie ze szkoły – zamiast przepytывania;
- pozostawianie od czasu do czasu liścików do dzieci, szczególnie rano;
- rozwiązywanie codziennych problemów dziecka, takich jak np. kłopoty w relacjach z rówieśnikami;
- wyznaczanie granic, uczenie konsekwencji, motywowanie do samodzielności;
- ustalanie, co wolno, a czego nie;
- debaty na temat kieszonkowego;
- kontakty z rodziną;
- rozmowy z dziećmi o rozwiązywaniu problemów;
- stosowanie konsekwencji w rozmowie z dzieckiem;
- „hamowanie się” i niewypowiadanie do dzieci pod wpływem silnych emocji.

Rodzice dzielą się radością z powodu zmian dokonujących się w ich rodzinach. Doświadczają ulgi, ponieważ przestają czuć się osamotnieni w walce ze swymi kłopotami, poznają innych rodziców, którzy nie ukrywają swoich problemów. Często postulują, aby wszyscy nauczyciele w szkole ukończyli kurs komunikacji z dziećmi, widzą w tym dobro. Szczególnie cenią sobie możliwość doświadczenia emocji dzieci (poprzez udział w scenkach dramatycznych). Uznają to za największą wartość wynikającą z udziału w zajęciach, nazywają to przeżycie momentem zwrotnym w wychowaniu dzieci, ponieważ skłoniło ich do refleksji: „Nie przez krzyk i władzę lub uległość, ale przez zrozumienie i dialog”.

Na zakończenie SzdRiW uczestnicy odpowiadają na pytanie: „Z jakimi uczuciami kończysz kurs >Szkoła dla Rodziców i Wychowawców<?”. Jest to pytanie otwarte. Najczęściej uczestnicy zwracają uwagę na:

- większą pewność siebie;
- poczucie motywacji do działania;
- zadowolenie;
- satysfakcję;
- dowartościowanie;
- uczucie spokoju;
- niedosyt, żal, że zajęcia już dobiegły końca;
- chęć kontynuowania uczestnictwa.

Czasami uczniowie oraz dzieci absolwentów SzdRiW dziękują za to, że ich rodzice nauczyli się, jak z nimi rozmawiać. Oto wypowiedź nastolatki, której mama wraz z nią brała udział w kursie „Jak rozmawiać z nastolatkami?”: „Warsztaty faktycznie pogłębiły moje dobre stosunki z mamą, a rzeczy, które wydawały się zupełnie oczywiste, nabrały nowego sensu i wymiaru... Gdyby tak wszyscy rodzice chcieli doskonalić swoje umiejętności...”.

W szkole katolickiej, w której jestem pedagogiem, dbamy o to, aby rodzice i nauczyciele, którzy kończą warsztaty „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców”, zostali na koniec roku uhonorowani i docenieni. Dyrektor szkoły wręcza im dyplomy z napisem: „Najlepszy Rodzic na świecie”. Wzbudza to radość wśród rodziców, a dzieci są z nich dumne. Coraz częściej zdarza się, że ci uczniowie, których rodzice nie brali udziału w zajęciach, wyrażają pragnienie, aby ich rodzice również na nie uczęszczali i zasłużyli na dyplom.

W naszej szkole często po skończonym kursie rodzice kontynuują doskonalenie praktycznych umiejętności komunikacji poprzez uczestnictwo w spotkaniach Grup Wsparcia lub Akademii Rodzica, przyczyniając się do wytwarzania szczególnego klimatu szkoły – włączają się w inicjatywy społeczne szkoły, np. organizują wieczory kolędowe, konkursy szkolne, dzielą się pomysłami, stają się sojusznikami w wychowaniu i wspieraniu dzieci w rozwoju. W szkole działa Rada Rodziców, która aktywnie wspiera realizowane na terenie szkoły programy profilaktyczne. Przewodniczący Rady Rodziców oraz jej członkowie uczestniczyli w programie „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców”, toteż doceniają znaczenie umiejętności społeczno-emocjonalnych.

„Szkoła dla Rodziców i Wychowawców” oferuje nie tylko wiedzę i możliwość „poszerzenia świadomości”, ale również dostarcza umiejętności wychowawczych, ma moc „przemiany serca nauczyciela” (a tego potrzeba współczesnej szkole). Program ten stanowi odpowiedź na korczakowski postulat, by **kochać i szanować dziecko – największą wartość ludzkości**.

Udział w zajęciach „Szkoły dla Rodziców i Wychowawców” może pomóc nauczycielom w opanowaniu „abecadła komunikacji”, które streścić należy w formie trzech zasad:

- 1) słuchanie nad mówieniem,
- 2) rozumienie nad ocenianiem,
- 3) dzielenie się nad dyskutowaniem.

Ideą wychowawczą zasługującą na wdrożenie wydaje się być uruchomienie w każdej polskiej szkole programu „Szkoła dla Rodziców i Wychowawców” jako narzędzia do budowania relacji i komunikacji w szkole. Na koniec warto przytoczyć stwierdzenie Daniela Golemana¹⁰: „Sukces w życiu zależy nie tylko od intelektu, ale od umiejętności kierowania swoimi emocjami”¹¹. Można dodać, że zależy również od zdrowych relacji, od więzi wychowawczej, dialogu podejmowanego w sposób pokojowy, w oparciu o zasadę podmiotowego traktowania siebie nawzajem, a także od atmosfery wytwarzanej przez dyrekcję szkoły. Jako doświadczony pedagog szkolny pragnę podkreślić, że zależy również od postawy pełnej pokory, wzajemnego zaufania i wiary w wartości, na których budowany jest system współpracy i wspomagania dzieci w rozwoju.

„Dzieci” – rys. Anielka Gajdosz, Katolicka Szkoła Podstawowa w Nowym Sączu, kl. II

¹⁰ Daniel Goleman jest doktorem nauk humanistycznych, wykładowcą Uniwersytetu Harvarda w Stanach Zjednoczonych, dziennikarzem i wieloletnim popularyzatorem psychologii, a także twórcą pojęcia „inteligencja emocjonalna”, które w skrócie oznacza umiejętność radzenia sobie i zarządzania własnymi emocjami. Jak się okazuje, w osiąganiu sukcesów inteligencja emocjonalna jest nie mniej ważna, a nawet ważniejsza od inteligencji w klasycznym znaczeniu tego słowa.

¹¹ Goleman D., (2006), *Inteligencja emocjonalna*, Poznań: Media Rodzina.

Bibliografia:

- Czerwińska H., (2014), *Profilaktyka i wychowanie w jednym pakiecie*, „Hejnał Oświatowy”, nr 2/130.
- Goleman D., (2006), *Inteligencja emocjonalna*, Poznań: Media Rodzina.
- Grzelak S., (2015), *Vademecum skutecznej profilaktyki problemów młodzieży*, Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.
- Jakimiuk B., (2016), *Praca nauczyciela jako obszar budowania relacji interpersonalnych*, „Szkoła. Zawód. Praca”, nr 11.
- Juul J., (2014), *Kryzys szkoły. Co możemy zrobić dla uczniów, nauczycieli i rodziców?*, Podkowa Leśna: Wydawnictwo MiND.
- Korczak J., (1998), *Jak kochać dziecko*, Warszawa: Wydawnictwo Jacek Santorski.
- Korczak J., (1978), *Pisma wybrane*, Tom III, Warszawa: Nasza Księgarnia.
- Macander D., (2013), *Profilaktyka uzależnień w szkole – e-poradnik*, Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.
- Madalińska-Michalak J., Góralska R., (2012), *Kompetencje emocjonalne nauczyciela*, Warszawa: Wolters Kluwer.
- Maliszewski W. J., (2010), *Komunikacja społeczna w szkole. Perspektywa jakości pracy szkoły i w szkole*, [w:] Nowosad I., Mortag I., Ondrakova J. (red.), *Jakość życia i jakość szkoły. Wprowadzenie w zagadnienia jakości i efektywności pracy szkoły*, Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza UZ.
- Materiały źródłowe z konferencji „Jak mówić, jak słuchać?” – Nowy Sącz, 2018 r. oraz z konferencji: „Integracja środowiska szkolnego i rodzinnego w trosce o rozwój dziecka” – Łaskowa, 2016 r.
- Musiał E., (2016), *Relacje uczeń – nauczyciel kluczem do udanego nauczania*, „Edukacja – Technika – Informatyka” nr 3/17.
- Niebrzydowski L., (1989), *Psychologia wychowawcza, samoświadomość, aktywność, stosunki interpersonalne*, Warszawa.
- Program wychowawczo-profilaktyczny Katolickiej Szkoły Podstawowej im. ks. F. Blachnickiego w Nowym Sączu* (nieopublikowany).
- Radziwiłł A., (1991), *O ethosie nauczyciela*, „Znak”, nr 436 (9).
- Sakowska J., (1999), *Szkoła dla Rodziców i Wychowawców*, Warszawa: CMPPP.
- Szymańska J., (2015), *Programy profilaktyczne, podstawy profesjonalnej psychoprofilaktyki*, Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.
- Ustawa z dn. 14 grudnia 2016 r. – Prawo Oświatowe* (ogłoszona 24.05.2018 r., obowiązuje od dn. 1.09.2017 r.).
- Wejner-Jaworska T., (2014), *Czynniki warunkujące lepsze wyniki w nauce w świetle badań prof. Johna Hattiego* [w:] Niemierko B., Szmigel M. K. (red.), *Diagnozy edukacyjne. Dorobek i nowe zadania*, Kraków: Grupa Tomami.
- Zaborowski Z., (1977), *Psychospołeczne problemy wychowania*, Warszawa: Nasza Księgarnia.
- Żylińska M., (2013), *Neurodydaktyka. Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.